

Dżizja – muzułmański podatek pobierany od innowierców. Zarys tematyki

Słowa kluczowe: *dżizja*, *jizya*, podatki muzułmańskie, islam, Ludy Księgi, *dhimmi*, ISIS

Dżizja jako muzułmański podatek historyczny

Jednym z podatków, który obowiązywał w świecie muzułmańskim od pierwszego wieku islamu, czyli od VII w. n.e. aż po początek XX w. n.e., jest *dżizja*, czyli uznawany dzisiaj za historyczny, podatek indywidualny zwany pogłównym (obok niego występował jeszcze podatek gruntowy, czyli *haracz*), pobierany w pieniądzu. Jego podstawową i wyróżniającą cechą jest fakt, iż był on pobierany wyłącznie od nie-muzułmanów zamieszkujących kraje podbite przez muzułmanów, w tym celu został też stworzony¹. Co ważne, Muhammad miał nie zmuszać plemion żydowskich czy chrześcijańskich do przejścia na islam, a jedynie proponować traktat pomocowy – uiszczenie zbiorowego podatku wojskowego *dżizja* w zamian za ochronę i obronę gwarantowaną przez jego armię². Nie jest

---

1 *Encyclopedia of Islam*, Leiden 1986, s. 560–589; cyt. za: M. Łukaszewicz, *Dżizja i haracz – historyczne podatki muzułmańskie*, „Kwartalnik Prawa Podatkowego” 2011, nr 2, s. 88.

2 T. Ramadan, *Śladami Proroka. Lekcje z życia Muhammada*, Wrocław 2011, s. 220.

on jednak wytworem islamu, gdyż podobne formy opodatkowania były wykorzystywane już wcześniej, jako rodzaj zapłaty za ochronę mniejszości zamieszkującej dane terytorium. Co ciekawe, w Bizancjum tę formę opodatkowania stosowano w stosunku do nie-chrześcijan³. Teren na którym ten podatek obowiązywał, nie ograniczał się wyłącznie do obszarów Półwyspu Arabskiego, gdyż znany był np. w Hiszpanii od 711 r. do 1492 r., jak i na Bałkanach za czasów gdy należały one do Imperium Osmańskiego. W wyniku reformy fiskalnej, którą w 1856 r. przeprowadził ówczesnie panujący sułtan, został on zniesiony i zamieniony na podatek obowiązujący zamiast służby wojskowej dla mężczyzn niebędących muzułmanami⁴.

Dżizja została usankcjonowana przez Koran⁵:

Zwalczajcie tych, którzy nie wierzą w Boga i w Dzień Ostatni, którzy nie zakazują tego, co zakazał Bóg i Jego Posłaniec, i nie poddają się religii prawdy – spośród tych, którym została dana Księga⁶ – dopóki oni nie zapłacą daniny własną ręką i nie zostaną upokorzeni⁷.

Wspomniana w przytoczonym wersecie danina, w oryginalnej wersji językowej to *dżizja*, co wyjaśnia też pochodzenie nazwy omawianego podatku. Wyraz ten pochodzi jednak z dużym prawdopodobieństwem nie z języka arabskiego, ale aramejskiego, gdzie miał oznaczać „rekompensatę” (w znaczeniu odszkodowania za niebycie muzułmaninem).

Wskazań na temat obowiązywania *dżizji* można też poszukiwać w sunnie Proroka, czyli spisanej zbioru czynów i zachowań Mahometa. W jednym z hadisów odnajdujemy bowiem trzy opcje do wyboru, dla każdego innowiercy, które mógł mu zaproponować wierzący w Allaha, a mianowicie:

3 *Encyclopedia of Islam...*, dz. cyt., s. 88.

4 M. Łukaszewicz, *Dżizja i haracz – historyczne podatki muzułmańskie*, „Kwartalnik Prawa Podatkowego 2011”, nr 2, s. 94.

5 Określenie „Koran” to tak naprawdę spolszczenie, natomiast najbardziej poprawna wersja to „Quran”. Wszystkie cytaty z Koranu pojawiające się w niniejszym opracowaniu są przywoływane za tłumaczeniem J. Bielawskiego (*Koran*, J. Bielawski (tłum.), Warszawa 1986). W opisie kolejnych cytatów najpierw pojawia się numer *sury*, czyli rozdziału (cyfra rzymska), w następnej kolejności numer *ajatu*, czyli werseku (cyfra arabska).

6 Chodzi tu o „Ludy Księgi”, czyli chrześcijan i Żydów, o czym będzie mowa w dalszej części publikacji.

7 *Koran*, IX, 29.

Sulaiman b. Buraid powtarza po swoim ojcu, że kiedy Posłaniec Boga mianował kogoś na stanowisko dowódcy armii lub oddziału, nawoływał go raz jeszcze, by bał się Boga i był dobry dla muzułmanów, których prowadzi ze sobą. Mówił: „Walcz w imię Boga i na drodze Boga. Walcz z tymi, którzy nie wierzą w Boga. Prowadź świętą wojnę. (...) Kiedy spotkasz swych wrogów, przedstaw im trzy możliwości. Jeśli wybiorą którąś z nich, przyjmiesz ich decyzję i powstrzymasz się przed skrzywdzeniem ich. Zaproponuj im przyjęcie islamu; jeśli się zgodzą, przyjmij ich decyzję i zaprzestań walki z nimi. (...) Jeśli odmówią, domagaj się *dżizji*. Jeśli się zgodzą zapłacić, przyjmij od nich danię i nie rób im krzywdy. Jeśli odmówią zapłaty, proś o pomoc Boga i walcz⁸.”

Te trzy drogi to odpowiednio: przyjęcie islamu, zapłata podatku *dżizja* lub *dżihad*. Jak wskazuje Robert Spencer, konieczność walki z innowiercami aż do momentu kiedy przejdą na islam albo zapłacą podatek *dżizja*, jest ostatnim wspomnieniem na temat *dżihadu* w tekście Koranu. Jak sugeruje autor, tradycja islamska nakazuje interpretować ten fakt w ten sposób, iż stanowi to stały rozkaz Allaha, iż islamska *umma* (społeczność) musi pozostawać w stanie permanentnej i stałej wojny z wyznawcami innych niż islam religii⁹.

Cel społeczny i ekonomiczny pobierania *dżizji*

Z analizy źródeł i opracowań naukowych na temat społecznego i ekonomicznego znaczenia podatku *dżizja*, można wysunąć wniosek, iż jego głównym celem wcale nie był ten fiskalny. Podstawowym założeniem miało być raczej podkreślenie niższego statusu i znaczenia nie-muzułmanów zamieszkujących tereny należące do muzułmanów, co potencjalnie miało skłonić ich do konwersji na islam¹⁰. Historycy właśnie w chęci uniknięcia opodatkowania upatrują gwałtowne zmniejszenie się, ogromnej w dawnych czasach, populacji chrześcijan na Bliskim Wschodzie oraz w Afryce Północnej. Także z podobnej przyczyny – konieczności płacenia podatku od gruntu *kharaj* (często utożsamianego z *dżizją*) na islam przechodzili pod koniec

⁸ *Sahib Muslim*, księga 20, nr 4645.

⁹ R. Spencer, *Nieprowany politycznie przewodnik po islamie i krucjatach*, Warszawa 2014, s. 50.

¹⁰ *Encyclopedia of Islam...*, dz. cyt., s. 561.

XVI wieku chrześcijanie zamieszkujący Cypr, a mieszkańcy Bagdadu, których nie było stać na jego uiszczenie, sprzedawali swoje dzieci Turkom¹¹. Zoroastriuszanie z Persji po muzułmańskim podboju również otrzymali status *dhimmi*¹², co wiązało się niekiedy z przymusową konwersją, a na pewno licznymi prześladowaniami. Jak wynika z notatek misjonarza Napiera Malcolma, wysokość *dzizji* zależała każdorazowo od zamożności podatnika, jednak opłata musiała być uiszczana od razu. Osoba pobierająca (*farrash*) miała praktycznie nieograniczone kompetencje w traktowaniu Parsi – np. jak można odnaleźć w źródłach, w 1865 r. *farrash* przywiązał nie-muzułmanina do psa i oddawał ciosy raz jednemu raz drugiemu¹³. Okazuje się jednak, iż władcy muzułmańscy nie byli wcale tak bardzo zainteresowani nawracaniem nie-muzułmanów, gdyż wiązało się to każdorazowo z uszczupleniem dochodów pochodzących z poboru *dzizji*, co też spowodowało wprowadzenie na niektórych terenach przepisów znaczenie utrudniających konwersję albo nieznoszących konieczności płacenia podatku nawet po zmianie wyznania. Niekiedy konwertytom przyznawano status *mawali*, który sytuował ich co prawda wyżej w hierarchii niż status *dhimmi*, jednak wciąż nie byli oni traktowani na równi z muzułmanami, a w związku z dochodami pochodzącymi z *dzizji*, czasami wręcz podnoszono w stosunku do nich wysokość tego podatku¹⁴. Optymalnym rozwiązaniem okazało się wprowadzenie zapisu, iż neofici od momentu przejścia na islam mają płacić oprócz zakatu także specjalny podatek ziemski, czyli *haracz*¹⁵. Opłata ta stanowiła też pewne uzupełnienie systemu podatkowego najpierw Imperium Arabskiego, a w dalszych wiekach Imperium Osmańskiego, przy czym należy zaznaczyć, iż nie można jej w żadnym wypadku traktować jako zamiennika zakatu. Podatek ten nie miał na celu pomocy biednym czy też potrzebującym muzułmanom, jak to jest w przypadku zakatu, ale trafiał on do rządu z przeznaczeniem na jeden z dwóch celów. Po pierwsze chodziło o zapewnienie ochrony innowiercom z tego powodu, iż są mniejszością religijną w danym kraju. Po drugie, teoretycznie był on pobierany w celu

11 B. Ye'or, *The Decline of Eastern Christianity Under Islam: From Jihad to Dhimmitude: Seventh-Twentieth Century*, s. 112–113; cyt. za: R. Spencer, *Niepoprawny...*, dz. cyt., s. 88.

12 Innowiercy zamieszkujący kraj muzułmański.

13 N. Star, *Islamskie mity: Islam jest tolerancyjny wobec innych wyznań*, <http://Indie.pl/islamskie-mity-islam-jest-tolerancyjny-wobec-innych-wyznan/>, dostęp: 20 maja 2015.

14 *Islam is Tolerant of Other Religions*, <http://www.thereligionofpeace.com/Pages/Myths-of-Islam.htm#tolerance>, dostęp: 20 maja 2015.

15 *Encyclopedia of Islam...*, dz. cyt., s. 561.

zapewnienia przez władcę środków do praktykowania wyznawanej religii poprzez budowę kościołów i świątyń¹⁶. Przy okazji *dżizja* stanowiła rodzaj umowy, umożliwiającej – pod warunkiem uiszczenia opłaty – przebywanie na terenie zajęтым przez muzułmanów oraz wyznawanie innej religii. Jak wskazuje J. Sourdel, na podstawie statusu lennika chronionego prawem, Żydzi mieli możliwość swobodnego dysponowania swoim majątkiem¹⁷. Zyski uzyskiwane z poboru *dżizji*, miały teoretycznie zasilać dochody organizacji charytatywnych, jednakże w praktyce zamiast kasy państwowej, zwiększały budżet kalifa, a w przypadku Imperium Osmańskiego, uzupełniały wydatki przeznaczane na wojsko i wojskowość¹⁸.

Zakres podmiotowy *dżizji*

Dżizja była podatkiem pogłównym o charakterze represyjnym. Zobowiązanymi do uiszczania tej opłaty byli wyłącznie pełnosprawni mężczyźni, wyznający inną niż islam religię, w wieku poborowym, czyli od 15 lub od 20 lat. Musieli oni jednak należeć do „Ludów Księgi”, co ograniczało krąg podmiotowy podatników do chrześcijan, Żydów – a przy interpretacji rozszerzającej – także i zoroastrian i sabejczyków¹⁹. Według prawa islamu, Żydzi i chrześcijanie określane są mianem *dhimmi*, co należy tłumaczyć jako „winni” lub „chronieni”, gdyż biorąc pod uwagę wieloznaczność języka arabskiego, słowo to może oznaczać równocześnie i to i to. „Wina” *dhimmi* polega przede wszystkim na tym, iż odrzucili oni Mahometa jako proroka, a także nie zrozumieli i nie przyjęli prawdziwego objawienia Boga. Z tego powodu nie-muzułmanie którzy chcą mieszkać w krajach muzułmańskich (czyli na tak zwanej *Dar al-Islam* „ziemi muzułmańskiej”) mają do tego prawo, jednak nie jest to możliwe na warunkach równouprawnienia z muzułmanami. Nawijając natomiast do drugiego znaczenia terminu *dhimmi*, „Ludy Księgi” są „chronione” gdyż w przeciwieństwie do wyznawców innych religii²⁰, mimo iż nie są równi

16 W. Short, *The Jizyah Tax: Equality And Dignity Under Islamic Law?*, <http://www.debate.org.uk/debate-topics/historical/the-jizyah-tax/>, dostęp: 20 maja 2015.

17 J. i D. Sourdel, *Cywilizacja islamu (VIII-XII w.)*, Warszawa 1980, s. 48.

18 *Encyclopedia of Islam...*, dz. cyt., s. 562.

19 A. Mez, *Renesans islamu*, Warszawa 1980, s. 68.

20 Chodzi tu o wyznawców religii politeistycznych.

z muzułmanami, otrzymali oni tak samo jak oni Księgę, czyli prawdziwe objawienie od Boga. Stoją więc wyżej i powinni być lepiej traktowani niż poganie czy bałwochwalcy²¹. Hindusi i buddyści należą do tych grup, które na przestrzeni wieków były traktowane najgorzej przez muzułmanów, jednak finalnie także i im przyznano status *dhimmi*²², co z całą pewnością mogło mieć związek z korzyściami fiskalnymi oraz innymi, które powiązane były z nadaniem tego statusu innowiercom.

Dżizja jako podatek miała stanowić swoisty ekwiwalent i zadośćuczynienie za brak realizacji służby wojskowej przez mężczyzn należących do wymienionego kręgu, co mogło stanowić jednak nadużycie, gdyż z zasady, w okresie obowiązywania *dżizji*, nie-muzułmanie nie byli dopuszczani do służby wojskowej. Również mnisi zdolni do własnego utrzymania się, wchodzili w jego zakres podmiotowy, chyba że zamieszkiwali klasztory albo ich utrzymanie opierało się na działalności dobroczynnej. Do kręgu osób wyłączonych z obowiązku uiszczania *dżizji* należeli obcokrajowcy, nieprzebywający stale na ziemiach Imperium²³, osoby niepełnosprawne, pustelnicy oraz kobiety i dzieci.

Zakres przedmiotowy

Wysokość podatku była zróżnicowana w zależności od tego od kogo był on pobierany. Ksiądz Krzysztof Kościelniak wskazuje, iż jego wartość oscylowała w granicach od równowartość dwutygodniowego do dwumiesięcznego wynagrodzenia za pracę²⁴. Przykładowo Żydzi z Ajli uiszczali opłatę w wysokości ćwierci zbioru z gaju palmowego lub jednego dinara,

21 Współcześnie do tej grupy, jako politeistów, Państwo Islamskie zalicza Jazydów. W przeciwieństwie do Żydów i chrześcijan, nie można im narzucić płacenia podatku *dżizja*, który jest zarezerwowany wyłącznie dla monoteistów. Dlatego też jedynym wyborem jaki pozostawia się przedstawicielom tej społeczności, jest przejście na islam, w przeciwnym razie mogą być zabijani i sprzedawani w niewolę. (Zob. szerzej: D. Pipes, *ISIS Justifies Its Yazidi Slaves*, <http://www.danielpipes.org/15021/isis-yazidi-slaves>, dostęp: 13 września 2015).

22 R. Spencer, *Niepoprawny...*, dz. cyt., s. 80.

23 A. Mez, *Renesans...*, dz. cyt., s. 68.

24 K. Kościelniak, *Chrześcijanie na ziemiach islamu wczoraj i dziś*, <http://www.katolik.pl/chrześcijanie-na-ziemiach-islam-u-wczoraj-i-dzis,1369,416,cz.html?s=2>, dostęp: 20 maja 2015.

natomiast chrześcijanie pochodzący z Nadżranu w ramach *dżizji* przekazywali kolczugi, suknie, konie lub też wielbłądy w liczbie 40²⁵. Płacił go rodziny, a w sytuacji gdy społeczność *dhimmi* była liczniejsza, podatek uiszczany był kolektywnie²⁶. Za czasów Imperium Osmańskiego, stawka również była zróżnicowana, jednak zależała ona corocznie od fatwy wydawanej przez sułtana, w której określał każdorazowo wysokość *dżizji* na dany rok. Na innych obszarach *dżizja* podzielona była na trzy progi podatkowe tj.: 12, 24 i 48 dirhamów rocznie, a na obszarach występowania złotej monety – 1, 2 lub 3 dirhamy, rozliczane w okresie rocznym²⁷. Możliwe było rozłożenie tej kwoty na raty – najczęściej od dwóch do sześciu transzy. Generalnie jednak podatek ten był pobierany w cyklach rocznych, gdzie rok podatkowy różnił się w zależności od regionu – inaczej liczony był według kalendarza perskiego, koptyjskiego czy też syryjskiego. Na niektórych obszarach, jak Babilonia czy Hiszpania, ściągano go częściej – raz na miesiąc²⁸. Często w literaturze wskazuje się, iż *dżizja* była ogromnym obciążeniem dla chrześcijan. Działo się tak za czasów panowania kalifa Marwana II (744–750) czy Al-Mansura (754–775), który wręcz podwoił wszystkie opłaty wymagane od chrześcijan²⁹. Za dowodów wpłaty uznawano papierowe pokwitowanie oraz adnotację w dwóch księgach – administracji centralnej oraz w administracji prowincjonalnej. Przy okazji pobór *dżizji* okazał się świetnym sposobem dla tworzenia spisu podatników³⁰. W razie nieuiszczenia opłaty, dopuszczalna była kara pozbawienia wolności do momentu wywiązania się z obowiązku albo oddanie w zastaw kobiet i dzieci, które miały pracować jako niewolnice przez okres 2 lat za każdego dinara podatku. W celu zabezpieczenia się, kobieta i jej rodzina mieli złożyć wcześniej przysięgę, że w sytuacji kiedy kobieta zaszłaby w ciążę w okresie spłacania długu, zastawca nie zostanie oskarżony o gwałt³¹.

Aby zrealizować „upokorzenie” o którym mówi Koran w przypadku pobierania *dżizji*, jego ściąganie odbywało się często w poniżających warunkach i okolicznościach, podczas których poborca podatkowy miał

25 M. Gaudefroy-Demombynes, *Narodziny islamu*, Warszawa 1988, s. 410.

26 A. Grajewski, *Podatek od chrześcijan*, <http://kosciol.wiara.pl/doc/1706242.Podatek-od-chrzescijan>, dostęp: 20 maja 2015.

27 A. Mez, *Renesans...*, dz. cyt., s. 69.

28 *Encyclopedia of Islam...*, dz. cyt., s. 562.

29 B. Ye'or, *The Decline...*, dz. cyt., s. 78; cyt. za: R. Spencer, *Niepoprawny...*, dz. cyt., s. 87.

30 A. Mez, *Renesans...*, dz. cyt., s. 69–70.

31 Tamże.

uderzać niewiernego w kark lub głowę³². Uderzenie, będące częścią osobliwej ceremonii pobierania *dżizji*, występowało jeszcze pod koniec XX wieku w Maroku i Jemenie, a dotyczyło Żydów³³. Całą procedurę opisał An-Nawawi wskazując, iż nie-muzułmanin podchodził do poborcy z pochyloną głową i kłaniał się siedzącemu muzułmaninowi, który po złożeniu przez *dhimmi* na wagę pieniędzy, chwycił go za brodę i uderzył w oba policzki³⁴. Podobnie sytuacja wyglądała jeszcze w XIX w. w Maroku, gdzie Żydów którzy nie byli w stanie uiścić opłaty, biczowano, pozbawiano wolności i zmuszano do konwersji na islam³⁵.

Z całą pewnością *dżizji* nie można porównać do systemu podatków obowiązujących współcześnie w krajach zachodnich, gdyż nawet opodatkowanie progresywne nie jest tutaj interpretowane jako „kara” za odniesiony sukces ekonomiczny. Żaden z europejskich podatków nie ma też na celu upokorzenia podatnika i nie jest w tym celu pobierany³⁶.

Funkcjonowanie *dżizji* współcześnie

Teoretycznie, po zniesieniu *dżizji* w 1856 r. w wyniku reformy fiskalnej Imperium Osmańskiego, podatek ten nie obowiązywał już w państwach muzułmańskich. Wyjątkiem była Libia, która zdecydowała się na jego uchylenie dopiero w 1901 r. Dużą rolę odegrała tu kwestia upowszechniania równości religijnej na świecie, uznawalności innych wyznań, a także

---

32 A.S. Tritton, *Caliphs and their Non-Muslim Subjects: A Critical Study of the Covenant of Umar*, Delhi 1950, s. 227, cyt. za: R. Spencer, *Niepoprawny...*, dz. cyt., s. 87.

33 B. Ye'or, *The Decline...*, dz. cyt., s. 112–113, cyt. za: R. Spencer, *Niepoprawny...*, dz. cyt., s. 87.

34 Tamże.

35 Pochodząca z XIX w. wypowiedź amerykańskiego rozbitka w Maroku opisująca procedurę pobierania *dżizji* od *dhimmi*: „The Mohammedan scrivener appointed to receive it took it from them, hitting each one a smart blow with his fist on his bare forehead, by way of receipt for his money, at which the Jews said, »Thank you, my lord.«” (D. Greenfield, *European Colonialism is the Only Thing That Modernized Islam*, http://sultanknish.blogspot.com/2015/02/european-colonialism-is-only-thing-that.html?utm_source=feedburner&utm_medium=email&utm_campaign=Feed%3A+FromNYToIsraelSultanRevealsTheStoriesBehindTheNews+%28from+NY+to+Israel+Sultan+Reveals+The+Stories+Behind+the+News%29, dostęp: 13 września 2015).

36 W. Short, dz. cyt.

wprowadzenie powszechnej, a do tego obowiązkowej służby wojskowej dla wszystkich mężczyzn, bez względu na wyznanie. Jednakże w praktyce okazuje się, że radykalne ugrupowania muzułmańskie, jak te działające w Pakistanie czy Egipcie, nadal traktują pobieranie *dżizji* od niewiernych jako swój obowiązek religijny i mimo jego historycznego znaczenia, z doniesień medialnych wynika, iż dochodzi do prób jego egzekwowania także dzisiaj – czego przykładem może być działalność tzw. Państwa Islamskiego (ISIS)³⁷. W 2013 r. w mieście Dalga, gdzie żyje grupa ponad 20 tys. chrześcijan, przedstawiciele Bractwa Muzułmańskiego spalili klasztor oraz zażądali zapłaty podatku *dżizja* – od 20 do 50 euro od rodziny,

37 W oświadczeniu z lutego 2014 r., które zostało podpisane przez Abu Bakr al-Baghdadię, chrześcijanie zostali wezwani do płacenia podatku *dżizja*, jeśli nadal chcą żyć na terenach pozostających pod kontrolą ISIS i pod ich ochroną. Wysokość podatku została określona z uwzględnieniem możliwości finansowych mających go uiszczać osób. Podatek będzie pobierany dwa razy do roku, przy czym najbogatsi są zobowiązani do zapłaty ekwiwalentu połowy uncji złota (na dzień wydania oświadczenia było to 664\$), przedstawiciele klasy średniej połowę tej sumy, natomiast naj biedniejsi – 1/4 sumy albo około 166\$. „Układ dhimmi” przewiduje, że Chrześcijanie mogą żyć na terenach opanowanych przez ISIS i praktykować swoją religię, dopóki przestrzegają ustalonych reguł, do których należy m.in.: zakaz obnoszenia się z symbolami religijnymi poza kościołami (jak np. krzyż czy Biblia), zakaz remontowania miejsc kultu religijnego, uderzania w dzwony, ewangelizacji, publicznych modlitw, sprzedaży wieprzowiny i alkoholu muzułmanom (również picia alkoholu w miejscach publicznych), jak i noszenia broni. W zamian za uiszczanie *dżizji* i przestrzeganie powyższych zasad, chrześcijańskie kościoły mają pozostać bezpieczne, obywatelom nie będzie odbierana ich własność, jak i również nie będą oni gnębieni psychicznie (S. Kalin, *Islamists demand levy from Christians in Syrian city*, http://www.reuters.com/article/2014/02/26/us-syria-crisis-raqqa-idUSBREA1PITY20140226?utm_source=Sailthru&utm_medium=email&utm_term=%2AMorning%20Brief&utm_campaign=MB.02.27.2014, dostęp: 9 marca 2015).

Oryginalny tekst oświadczenia: *دعوة في الشام بين الدولة الإسلامية و نصارى ولاية الرقة*, أول عقد, <http://justpaste.it/eur>, dostęp: 9 marca 2015; tłumaczenie: A. Al-Tamimi, *The Islamic State of Iraq and ash-Sham's dhimmi pact for the Christians of Raqqa province*, http://www.joshualandis.com/blog/islamic-state-iraq-ash-shams-dhimmi-pact-christians-raqqa-province/?utm_source=feedburner&utm_medium=email&utm_campaign=Feed%3A+Syriacomment+%28Syria+Comment%29, dostęp: 13 września 2015); 3 września 2015 r. biuro medialne w prowincji Damaszku opublikowało zdjęcie przedstawiające chrześcijan z miasta Al-Karjanen podpisujących kontrakt *dhimma*, który wymaga od nich uiszczania podatku *dżizja* oraz przestrzegania zawartych w kontrakcie reguł (*ISIS wydaje kontrakty dhimma do podpisania przez chrześcijan, rozkazuje im płacenie dżizja*, <https://www.oximity.com/article/ISIS-wydaje-kontrakty-dhimma-do-podpis-1>, dostęp: 13 września 2015).

w zależności od jej możliwości finansowych³⁸. Podobne zdarzenie miało miejsce w Syrii gdzie rebelianci zaproponowali chrześcijańskiemu sklepiarkowi trzy opcje do wyboru: przejście na islam, zapłacenie 70 tys. dolarów „podatku” albo śmierć³⁹. Represje dotknęły też wspólnotę Sikhów w Pakistanie, której członkowie w 2009 r. byli zmuszani do płacenia *dżizji*, co stanowiło rezultat porozumienia talibów z władzami, na mocy którego wydano zgodę na wprowadzenie prawa szariatu na obszarach północno-zachodniego Pakistanu. Grupa ponad 600 Sikhów, którzy nie opłacili takiego podatku, została zmuszona do opuszczenia swoich nieruchomości, następnie przejętych przez muzułmanów. W podobny sposób zostali potraktowani chrześcijanie w Dolinie Swat⁴⁰.

Biorąc pod uwagę powyższe, niepokojące również jest to, iż wspólnie muzułmanie mieszkający w krajach zachodnich, mogą traktować przyznawane im świadczenia socjalne jako – w ich mniemaniu – słusznie im należny podatek *dżizja*. Taką interpretację mogą sugerować słowa i zachowanie Anjema Choudarego, duchownego z Wielkiej Brytanii, który namawiał muzułmanów do „pobierania zasiłku dla osób poszukujących dżihadu” jako parafrazy „zasiłku dla osób poszukujących zatrudnienia”⁴¹.

Podsumowanie

Podsumowując, historyczny podatek muzułmański nakładany na innowierców, czyli *dżizja*, był niejako symbolem, który pokazywał, że

38 A. Grajewski, *Podatek od chrześcijan*, <http://kosciol.wiara.pl/doc/1706242.Podatek-od-chrzescijan>, dostęp: 20 maja 2015.

39 *Podatki na świecie: W Egipcie chrześcijanie znów płacą podatek od wiary*, http://www.gazetapodatnika.pl/artykuly/podatki_na_swiecie_w_egipcie_chrzescijanie_znow_placa_podatek_od_wiary-a_17841.htm, dostęp: 20 maja 2013.

40 K. Renik, *Nie płacili podatku dla niewiernych, zostali bez domów*, <http://konflikty.wp.pl/kat,107156,title,Nie-placili-podatku-dla-niewiernych-zostali-bez-domow,wid,11091337,wiadomosc.html?ticaid=114f6e>, dostęp: 20 maja 2015.

41 „We take the jizya, which is our haq [Arabic for »right«], anyway. The normal situation by the way is to take money from the kafir [infidel], isn't it? So this is the normal situation. They give us the money—you work, give us the money, Allahu Akhbar [“Allah is Great”]. We take the money. Hopefully there's no one from the DSS [Department of Social Security] listening to this.” (R. Ibrahim, *Muslim Cleric Calls U.S. Aid to Egypt 'Jizya'*, <http://www.meforum.org/3468/us-aid-egypt-jizya>, dostęp: 20 maja 2015).

ziem na których mieszkali nie-muzułmanie, nie należy traktować jako własności wspólnej wszystkich jej mieszkańców, ale tylko tych spośród nich, którzy są muzułmanami. Miało to wskazywać na niższość *dhimmi*, podkreślać ich mniejsze znaczenie oraz stanowić swoistą karę za niewiarę w Allaha⁴², nawet pomimo tego iż „Ludom Księgi” pozwalano teoretycznie na praktykowanie ich wyznania, pod warunkiem przestrzegania w życiu codziennym licznych ograniczeń. Biorąc to pod uwagę, należy więc uznać *dżizję* za jeden z podstawowych elementów całego systemu przepisów, których głównym celem miało być upokorzenie i podkreślenie niższego statusu wyznawców innej niż islam religii.

Bibliografia

- Al-Tamimi A., *The Islamic State of Iraq and ash-Sham's dhimmi pact for the Christians of Raqqa province*, http://www.joshualandis.com/blog/islamic-state-iraq-ash-shams-dhimmi-pact-christians-raqqa-province/?utm_source=feedburner&utm_medium=email&utm_campaign=Feed%3A+Syriacomment+%28Syria+Comment%29, dostęp: 13 września 2015.
- Gaufrey-Demombynes M., *Narodziny islamu*, Warszawa 1988.
- Grajewski A., *Podatek od chrześcijan*, <http://kosciol.wiara.pl/doc/1706242.Podatek-od-chrzciscijan>, dostęp: 20 maja 2015.
- Greenfield D., *European Colonialism is the Only Thing That Modernized Islam*, http://sultanknish.blogspot.com/2015/02/european-colonialism-is-only-thing-that.html?utm_source=feedburner&utm_medium=email&utm_campaign=Feed%3A+FromNyToIsraelSultanRevealsTheStoriesBehindTheNews+%28from+NY+to+Israel+Sultan+Reveals+The+Stories+Behind+the+News%29, dostęp: 13 września 2015.
- Ibrahim R., *Muslim Cleric Calls U.S. Aid to Egypt 'Jizya'*, <http://www.meforum.org/3468/us-aid-egypt-jizya>, dostęp: 20 maja 2015.
- ISIS wydaje kontrakty *dhimma* do podpisania przez chrześcijan, rozkazuje im płacenie *dżizja*, <https://www.oximity.com/article/ISIS-wydaje-kontrakty-dhimma-do-podpis-1>, dostęp: 13 września 2015.
- Islam is Tolerant of Other Religions*, <http://www.thereligionofpeace.com/Pages/Myths-of-Islam.htm#tolerance>, dostęp: 20 maja 2015.
- Kalin S., *Islamists demand levy from Christians in Syrian city*, http://www.reuters.com/article/2014/02/26/us-syria-crisis-raqqa-idUSBREA1P1TY20140226?utm_source=

---

42 W. Short, *The Jizyah Tax...*, dz. cyt.

- Sailthru&utm_medium=email&utm_term=%2AMorning%20Brief&utm_campaign=MB.02.27.2014, dostęp: 9 marca 2015.
- Koran, Bielawski J. (tłum.), Warszawa 1986.
- Kościelniak K., *Chrześcijananie na ziemiach islamu wczoraj i dziś*, <http://www.katolik.pl/chrześcijananie-na-ziemiach-islam-u-wczoraj-i-dzis,1369,416,cz.html?s=2>, dostęp: 20 maja 2015.
- Łukaszewicz M., *Dżizja i haracz – historyczne podatki muzułmańskie*, „Kwartalnik Prawa Podatkowego 2011”, nr 2.
- Mez A., *Renesans islamu*, Warszawa 1980.
- Pipes D., *ISIS Justifies Its Yazidi Slaves*, <http://www.danielpipes.org/15021/isis-yazidi-slaves>, dostęp: 13 września 2015.
- Podatki na świecie: W Egipcie chrześcijanie znów płacą podatek od wiary*, http://www.gazetapodatnika.pl/artykuly/podatki_na_swiecie_w_egipcie_chrześcijananie_znow_placa_podatek_od_wiary-a_17841.htm, dostęp: 20 maja 2013.
- Ramadan T., *Śladami Proroka. Lekcje z życia Muhammada*, Wrocław 2011.
- Renik K., *Nie płacili podatku dla niewiernych, zostali bez domów*, <http://konflikty.wp.pl/kat,107156,title,Nie-placili-podatku-dla-niewiernych-zostali-bez-domow,wid,11091337,wiadomosc.html?ticaid=114f6e>, dostęp: 20 maja 2015.
- Sabih Muslim*, księga 20, nr 4645.
- Short W., *The Jizyah Tax: Equality And Dignity Under Islamic Law?*, <http://www.debate.org.uk/debate-topics/historical/the-jizyah-tax/>, dostęp: 20 maja 2015.
- Sourdel J. i D., *Cywilizacja islamu (VIII-XII w.)*, Warszawa 1980.
- Spencer R., *Niepoprawny politycznie przewodnik po islamie i krucjatach*, Warszawa 2014.
- Star N., *Islamskie mity: Islam jest tolerancyjny wobec innych wyznań*, <http://ndie.pl/islamskie-mity-islam-jest-tolerancyjny-wobec-innych-wyznan/>, dostęp: 20 maja 2015.
- أول عقد ذمة في الشام بين الدولة الإسلامية ونصارى ولاية الرقة, <http://justpaste.it/ejur>, dostęp: 9 marca 2015.

ABSTRACT

AGNIESZKA KURIATA

Jizya – a religiously tax required from non-Muslims. Outline of the issue

Jizya (جزيّة ḡizyah) is a religious per capita tax, which is required from non-Muslims inhabitants of territories conquered by Muslims. This historical tax was levied on “People of the Book” (أهل الكتاب Ahl al-Kitāb), which were Jews and Christians, in exchange for protection and permission to live on these territories. Jizya can be

considered as one of the basics of the whole system of regulations, which were set to humiliate the believers of religions other than Islam, and to emphasize their lower status. Although this tax has mostly a historical importance, nowadays it is charged on territories occupied by the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS).